

JOSEP BUSQUETS I ÒDENA

per Teresa Camps Miró

Entre la gent de Valls resta encara viu el record del qui fou el seu escultor, present i a l'abast per molts motius; entre ells en la feina feta al retaule de l'altar major de l'església de Sant Joan, picat en pedra al llarg de vuit anys i entregat el 1955, o bé el monument als Xiquets de Valls de 1966 i altres peces fetes de la seva mà i "plantades" en diversos llocs de la ciutat de Valls, a prop de la qual, a Fontscaldes, havia nascut el dia 14 de juny de 1914. Cobejats en interiors domèstics presidint molt sovint la vida familiar com un membre més, trobem els retrats amics i familiars, els caps de noia o de nens, en pedra, en bronze o en terra cuita, signats per ell, els quals li van ser encarregats o adquirits. Així també els trobem en diversos tamanys, figures assegudes, dempeus, nues o vestides... Però sempre joves i fortes les figures de dona, tant personals i inconfusibles que porten el seu segell únic. Tot aquest món d'objectes perdurables que constitueix el seu llegat compartit i l'expressió de la seva personal visió de l'escultura, resta permanentment entre nosaltres.

Una altra dimensió del record, aquella que afecta a la dimensió humana de l'escultor, és gelosament conservada

entre els amics amb qui va compartir amistat, vivències, gresca i tertúlia fins al final i, en forma d'anècdota, la dimensió del personatge es perpetua en el bagatge comú de tots aquells que el van conèixer i d'ell en van despendre bonhomia i cordialitat.

Si bé totes aquestes coses i altres vicissituds referides a Josep Busquets podrien omplir moltes hores i molt d'espai, el meu tema per parlar de l'escultor en aquesta ocasió és la seva escultura i d'ella el tema preferit, el més estimat i cultivat per l'escultor: la figura femenina.

La figura femenina, en especial nua, és el gran tema i alhora el tema etern i inesgotable propi de tota l'escultura del món occidental. Tema carregat de significats simbòlics i possibilitats evocadores, amb amples connotacions en el món artístic, des del vessant clàssic fins a formulacions personalitzadores susceptibles d'identificació més pròpies del tarannà de l'art actual. Tema, potser, el més important per a un escultor perquè comporta més dificultats a resoldre el joc dels volums confrontats a la llum als quals cal donar-los valor expressiu. Tema no inventat per ningú; conegut, donat i tractat des de l'escultura amb una forta i consolidada tradició quant al model formal, aureola a vegades de perfecció. Tema al mateix temps que pot ser considerat el repte bàsic: defugir les imitacions i semblances, dotar de vida i d'expressió a la matèria, "fer de nou" a partir d'allò de sempre.

En el punt de partida de l'opció moderna i renovadora de l'escultura en iniciar-se el segle XX cal situar-se a França i valorar el paper fonamental de l'escultor Auguste Rodin i els seus seguidors, Violet, Bourdelle i Maillol, gràcies als quals el model fossilitzat per l'Acadèmia neoclàssica fa el tomb decisiu per renovar la forma, aconseguir l'expressió i situar l'escultura en la modernitat. La ràpida difusió dels aires renovadors es deu també al fet que molts artistes europeus, entre ells molts catalans, van confluïr en aquest moment decisiu a París, aleshores capital indiscutible de l'art.

Des de Catalunya, ja aleshores amb voluntat de reconstrucció de la seva identitat i d'entrar en el progrés modern vinculant-se al ritme marcat per França, el model i la seva formulació són seguits amb profunditat pels grans escultors del modernisme; Llimona, Borrell Nicolau i Clarasò, en primer lloc i, de seguida, per una potent generació que va trencar les formulacions ornamentistes dels seus primers mestres: els escultors Josep Clarà, Enric Casanovas, Manolo, Pau Gargallo i tot un llarg llistat d'escultors dits noucentistes. Tots ells van fer de la figura femenina el seu tema principal.

Fruit d'aquest canvi generacional i del context culte del moment, en el qual van intervenir tant els poetes com els acceptats models a partir de l'escultura de Maillol i els suggeriments d'escriptors tan notables com Eugeni d'Ors, és el procés que, entre nosaltres, va transformar la figura femenina neoclàssica o convencional en una formulació pròpia del món mediterrani i les seves arrels culturals enclavades al món clàssic; és a dir, va prendre una solució específica que hom volgué pròpia i representativa de la dona catalana. Aquesta formulació, allunyant-se del model del classicisme i defugint tota mena d'academicismes, es volia propera a la vida perquè havia d'encarnar missatges simbòlics i virtuts estimades per nosaltres; havia d'esde-

Josep Busquets (AMV / Pere Queralt).

venir programàtica i orientar-se cap a un model de societat tradicional en el qual el paper de la dona era clarament definit com al d'esdevenir esposa i mare. El model plantejat pels nostres escultors mostrava característiques específiques: predomini de les formes arrodonides d'aspecte massís, dona jove, no necessàriament bella, dona discreta, cabell recollit, rostre serè, amples malucs, genolls forts, coll estret però potent i fort, pits arrodonits i amples mancats de sensualitat, ventre ample i tens, mans serrades al cos, expressió serena. El tema, així formulat, ha tingut una llarga pervivència malgrat els difícils moments històrics del segle XX.

Cal dir que el nostre model va decantar-se molt sovint, en mans d'escultors com Manolo, Fidel Aguilar, de vegades Enric Casanovas, Pere Jou, Josep Canyes i d'altres, cap a un vessant més "primitiu" que "clàssic" o "mediterrani", en una voluntat d'opció personal per un matis tanmateix molt pròxim al model de forma acceptat com a directriu.

Format en aquesta atmosfera, Busquets va adoptar el model i el va dur a uns plantejaments del tot personals als quals restà fidel tota la vida: va mantenir la formulació sòbria valorant els materials; va preferir treballar amb valors volumètrics i la seva n'esdevingué una escultura predominantment massissa; va insistir en la simplicitat de plans, línies i volums, sense per això perdre res de majestat ni d'expressió; les seves figures un xic hieràtiques i gens acadèmiques, però molt humanes, ho eren tal vegada per aquesta possibilitat d'aproximació a models coneguts però identificables com a propis, el model de dona sòbria i discreta, forta i treballadora, portadora de vida, dona segura, viva i real.

De la seva voluntat escultòrica de treballar directament el material en van sortir peces úniques on el diàleg de l'escultor amb la forma que s'esdevindrà es fa molt evident. De la matèria se'n desprèn la forma adormida, asseguda, dempeus, ajaguda o arrapada del seu model de dona. Amb el sentit de l'humor i de la modèstia que el caracteritzaven, Busquets deia que aquestes figures, les de més difícil resolució, eren "Granotes". La dona d'en Busquets sempre és jove, aspra, sòlida com una dona del camp.

El camí de la recerca i de l'austeritat formal hauria pogut dur l'escultor Busquets a solucions noves o diferents que tal vegada s'haurien inscrit dins els nous corrents abstractes, especialment a l'època posterior a la guerra civil quan, en un ambient més tranquil·litzat, el món de l'art reprenia la seva activitat. Hauria pogut, allunyat forçosament la tradició mediterrània del món culte català, treballar en una altra direcció per la qual estava perfectament dotat; tanmateix, no va voler renunciar al seu model de figura sobre el qual en va donar moltes i diverses possibilitats. Està per fer encara un bon estudi de l'art català de la postguerra, on Busquets hi tindria un lloc destacat per l'honestetat del seu treball, per la tasca de manteniment d'un model fill d'una tradició a la qual ell va servir però sense renunciar a la connexió amb el seu temps, a les necessàries premisses de modernització d'estils i formes pròpies del seu context i de la seva percepció personal de l'escultura. Busquets mai no va renunciar al seu tema: la representació del seu ideal de dona. Tanmateix, les dones d'en

Busquets no assumeixen altre ideal que la seva existència, i omplen el seu entorn de la seva presència.

Aquesta escultura tradicional i moderna alhora, amb l'essència de la forma rescata la del fet escultòric: la relació directa de l'escultor amb la matèria del diàleg actiu del qual n'emergirà l'escultura, és a dir, l'exercici de la talla directa, tant estimada per Busquets. Si la formulació temàtica, la representació de la dona, venia de lluny, fou pròpia de Busquets la voluntat de donar actualització al tractament formal mantenint viu el seu esperit ideal. Penso que en aquest procés de síntesi entre allò que procedia del temps i la seva presència actual sense traïr la forma, hi va intervenir la vivència personal: la de l'espòs i l'artista a qui l'esposa va fer costat fins al darrer moment; la dona propera i present carregada de les virtuts originàries de la terra que la va veure néixer, centre de la llar i de la família, companya lleial que va saber entendre el destí de l'escultor.

He de confessar que, contràriament a allò que tinc per costum, la meua conferència va estar mancada d'imatges a conseqüència d'un lamentable incident, un robatori, que me'n va privar a darrera hora. Les imatges volien fer més evident aquesta possible tesi: les arrels en la tradició escultòrica catalana del segle XX, filla de França; l'adopció d'un model temàtic, la figura femenina i l'assentament d'un model formal genèric, el que configura la tipologia del model "mediterrani"; i, com un vessant possible, un cert aire "primitiu" en el tractament de les figures. Si el llegat de l'escultura catalana moderna havia estat aquest fins a la guerra civil, la dispersió i la mort de molts escultors juntament amb les difícils circumstàncies del moment van trencar aquesta unanimitat. Busquets en va ser fidel buscant però una dicció pròpia, un llenguatge actual per al tema etern i per a l'autenticitat del procés escultòric, una lliçó magistral, l'ús la talla directa com a procediment.